

DOCUMENT DE POSICIONAMENT SAME 2017:

PARTICIPACIÓ CIUTADANA I RENDICIÓ DE COMPTES PER A L'ASSOLIMENT DE L'ODS4. DEMANO LA PARAULA PER L'EDUCACIÓ

ELS COMPROMISOS DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL

Al Fòrum Mundial sobre Educació de Dakar (2000), la comunitat internacional es va comprometre amb la iniciativa Educació per a Tots i Totes (EPT), definint sis fites educatives que haurien de complir-se el 2015. Així mateix, els Objectius nº 2 i 3 de Desenvolupament del Mil·lenni (2000) es centraven en aconseguir la universalitat de l'educació primària per a aquest mateix any (ODM2) i la reducció de la desigualtat de gènere en l'accés a l'educació (ODM3, meta 3A). En aquests quinze anys s'han produït importants avenços en la consecució d'aquestes fites, encara que els èxits aconseguits¹ eren encara insuficients per garantir el compliment del dret a una educació de qualitat per a tots i totes. Així doncs, Governos, organismes internacionals i organitzacions de la societat civil es van embarcar en la definició d'una nova agenda educativa amb objectius més amplis i ambiciosos adaptats al nou context global. Fruit d'aquest ampli procés de consulta, el 2015 neix l'**Agenda Educació 2030. Marc d'Acció** (38a Conferència General de la UNESCO, París), que inclou tant la *Declaració d'Incheon* com l'**Objectiu de Desenvolupament Sostenible 4: "Garantir una educació de qualitat inclusiva i equitativa, i promoure les oportunitats d'aprenentatge permanent per a tots"**.

Aquesta nova agenda educativa s'ha desenvolupat en el marc dels **Objectius de Desenvolupament Sostenible - ODS (2015)**, dels quals és part fonamental mitjançant el ODS4. Els ODS constitueixen un ambiciós pla d'acció mundial format per un conjunt de 17 objectius i 169 fites de caràcter integrat, indivisible i universal, que s'han d'aconseguir el 2030. Així mateix, suposen l'adopció d'un enfocament multidimensional en la lluita contra la pobresa, ja que contemplen no només acabar amb la fam o assegurar els serveis bàsics, sinó que aborden a més qüestions mediambientals, socials, empresarials i econòmiques. Com a novetat respecte als seus antecessors, els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM), els ODS es caracteritzen pel seu caràcter **integral**, la qual cosa vol dir que, perquè l'agenda sigui efectiva i aconseguixi el seu propòsit d'eradicar la pobresa i assolir un desenvolupament sostenible, s'han de complir sense excepció els 17 objectius que la integren. Entre ells destaca el ODS4, dedicat específicament a l'educació, i el seu èxit depèn en gran mesura de la consecució del conjunt de l'agenda: l'educació és un motor fonamental pel desenvolupament sostenible, ja que no existeix una eina de transformació més poderosa per promoure els drets humans, eradicar la pobresa i construir un futur més equitatiu, inclusiu i sostenible. Per això, el ODS4 és especialment rellevant per a la consecució d'altres objectius relatius a la salut, el creixement econòmic i l'ocupació, el consum i la producció sostenibles o el canvi climàtic.

¹ Per exemple, la taxa neta de matriculació en ensenyament primari en els països en desenvolupament va passar del 83% (2000) al 91% (2015), i el nombre de nens en edat de rebre ensenyament primari que no va assistir a l'escola es va reduir a gairebé la meitat en aquest període. http://www.un.org/es/millenniumgoals/pdf/2015/mdg-report-2015_spanish.pdf

Un altre dels trets diferencials dels ODS és la seva **universalitat**, en virtut de la qual aquests objectius s'han d'aplicar en tots els països, independentment de la seva situació econòmica i del nivell de desenvolupament. En aquest sentit, cal destacar que, igual que la resta d'Estats, **Espanya s'ha compromès, a través de l'ODS 4, a implementar les polítiques necessàries per garantir una educació gratuïta, inclusiva i de qualitat per a tots i totes també dins de les nostres fronteres.** Aquest compromís és especialment rellevant en un context marcat per les retallades que s'han produït en els darrers anys en l'educació pública, sensiblement superiors a la mitjana europea². Aquesta manca d'inversió ha repercutit especialment en els col·lectius més vulnerables, els principals afectats tant per les retallades en les beques d'estudis³ com per l'elevat índex d'abandonament escolar del nostre país, el més gran d'Europa⁴. Així doncs, Espanya ha d'adoptar urgentment les mesures necessàries per garantir el compliment de les fites establertes per l'ODS4 també dins de les nostres fronteres, a fi d'evitar que milers de nens i nenes quedin exclosos de l'accés a una educació de qualitat, lluitant contra l'abandonament escolar i fent realitat el lema de l'agenda dels ODS: **"No deixar ningú enrere"**.

Cal destacar que la responsabilitat de complir amb les fites establertes en el marc dels ODS no ha de residir en un únic Ministeri, ja que el caràcter integral de l'Agenda exigeix que no es compartimentin els diferents objectius i requereix que el procés d'implementació sigui fruit d'una estreta col·laboració interministerial. En aquest sentit, ens sumem a la petició de la Coordinadora Espanyola d'ONG de Desenvolupament (CONGDE) perquè el nou Govern posi de manifest el caràcter prioritari dels ODS -i especialment de l'ODS4- i lideri el seu procés d'implementació al nostre país a través d'una tasca coordinada entre tots els ministeris implicats, així com amb les comunitats autònomes i ajuntaments, donada la descentralització de competències en molts dels temes que els ODS aborden.

EDUCACIÓ, RENDICIÓ DE COMPTES I PARTICIPACIÓ CIUTADANA

2017 és un any crític de cara a garantir el compliment de l'Agenda Educació 2030, ja que en els propers dotze mesos els governs han de definir els indicadors que serviran per mesurar el compliment dels ODS. En aquest sentit, ja s'estan mantenint reunions a nivell nacional i regional a fi d'analitzar com adaptar l'agenda acordada al context de cada país, i 2017 serà el primer any complet en què els governs desenvoluparan plans i informaran dels seus avenços en la consecució dels ODS. Fins al moment, només una petita part dels països signants dels ODS -entre els quals destaquen França, Alemanya, Finlàndia, Estònia, Mèxic o Colòmbia- ha presentat ja propostes polítiques i mecanismes per al seguiment d'aquests objectius. No obstant això, Espanya no forma part d'ells i, al marge de la col·laboració de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) amb els seus homòlegs internacionals en l'elaboració dels indicadors de seguiment, amb prou feines s'ha avançat en la implementació de l'agenda dels ODS.

Des de la Campanya Mundial per l'Educació volem destacar tant la necessitat que les diferents administracions responsables de l'adopció de les polítiques i mesures necessàries per

² Espanya no només inverteix en educació menys que la mitjana de l'OCDE (2,8% del PIB en educació primària, secundària obligatòria i postobligatòria, davant d'un 3,5%), sinó que la reducció d'aquesta inversió ha estat sensiblement superior a la mitjana europea durant els anys de crisi econòmica (entre 2010 i 2012, la despesa en educació a Espanya es va reduir en un 12%, enfront d'un 3% de mitjana a la UE-21). Save the Children (2016), *Necessita millorar. Per un sistema educatiu que no deixi ningú enrere*.

<https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/necesita-mejorar-fracaso-escolar-savethechildren.pdf>

³ Íbid. La despesa pública en beques i ajudes ascendeix a només el 0,11% del PIB.

⁴ Íbid. El 43% dels nens i nenes pertanyents al quintil més pobre de la població abandona prematurament els estudis.

l'assoliment de l'ODS 4 compleixin les seves promeses i rendeixin comptes davant la ciutadania, com la importància que els ciutadans i ciutadanes participin activament en aquests processos. De fet, la **participació ciutadana** és un element imprescindible dels ODS, que s'han proposat ser **“una Agenda de les persones, per les persones i per a les persones”**⁵ i en l'elaboració prendre part molt activa la societat civil internacional. Aquesta importància es veu reflectida també en l'ODS 16, en virtut del qual els governs signants es comprometen a *“garantir una presa de decisions sensible, inclusiva, participativa i representativa a tots els nivells, així com garantir l'accés públic a la informació i la protecció de les llibertats fonamentals i promoure i imposar lleis i polítiques no discriminatòries per al desenvolupament sostenible”*⁶.

Educació i participació ciutadana estan també estretament lligades. D'una banda, tal com assenyala la UNESCO al seu informe *Educació per a tots 2016. L'educació al servei del planeta. Creació de futurs sostenibles per a tothom*, “la participació activa de la ciutadania en els processos polítics permet que les polítiques siguin més representatives de la societat, facilita una rendició de comptes més efectiva per part dels governs i contribueix a fer valer els drets constitucionalment garantits”.⁷ D'altra banda, l'educació constitueix un mecanisme fonamental per formar una ciutadania conscient dels seus drets i deures i dotada de les eines necessàries per defensar-los i exercir-los, entre els quals s'inclou el dret a la participació política.

Per això, des de la Campanya Mundial per l'Educació volem que aquest any el conjunt de la ciutadania, i molt especialment els nens i nenes i les comunitats educatives **“Demanim la paraula per l'educació”** i s'impliquin en el procés d'implementació de l'ODS 4, participant en el mateix i exigint a les administracions responsables que rendeixin comptes pel compliment d'aquest objectiu. Considerem que l'èxit dels ODS i de l'Agenda d'Educació 2030 estarà determinat en gran mesura per l'establiment de mecanismes de transparència i rendició de comptes, així com per la creació d'espais i mecanismes per a la inclusió i la participació en la presa de decisions a nivell local, autonòmic, nacional i internacional i la promoció d'una participació activa de la ciutadania a tots els nivells.

LA CAMPANYA MUNDIAL PER L'EDUCACIÓ

Som una **coalició internacional** present en més de 100 països, formada per ONG, sindicats de l'entorn educatiu, centres escolars i moviments socials de molt divers signe que ens mobilitzem per reclamar el compliment íntegre dels compromisos internacionals signats pels governs per garantir l'accés a una educació gratuïta, equitativa, de qualitat per a totes les persones del món⁸.

Un cop l'any, al mes d'abril, en tots els països del món on està present la Campanya, s'organitza la **Setmana d'Acció Mundial per l'Educació (SAME)**. Sortim al carrer i organitzem diferents activitats orientades a crear consciència social sobre la importància del dret a l'educació. Volem cridar l'atenció de la comunitat educativa, dels mitjans de comunicació, de la societat en general i especialment, dels representants polítics sobre la necessitat de fer real i

⁵ <http://es.unesco.org/sdgs>

⁶ La UNESCO i els Objectius de Desenvolupament Sostenible.

⁷ UNESCO, *Educació per a tots 2016. L'educació al servei del planeta. Creació de futurs sostenibles per a tothom*, <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002457/245752e.pdf>

⁸ Per a més informació, es pot consultar el web de la Campanya Mundial per l'Educació a Espanya: <http://www.cme-espana.org/>

efectiu el dret a una educació de qualitat per a tots i totes en el món. L'any 2016, la Campanya ha aconseguit mobilitzar **27 milions de persones** arreu del món.

A **Catalunya i Espanya**, són molts els èxits aconseguits gràcies a la mobilització des de la primera edició de la SAME a l'any 2003. Hem aconseguit fer visible la importància de l'educació en el desenvolupament integral de les persones i les seves comunitats i mantenir les polítiques de cooperació en educació a l'agenda política en temps de crisi. Entre les principals fites assolides per la CME al nostre país està l'aprovació d'una **proposició no de llei del Congrés dels Diputats** orientada a aconseguir un major esforç de la cooperació espanyola destinada a educació (2006), o el compromís públic de la Secretària d'Estat de Cooperació Internacional de destinar el **8% de l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD) a educació bàsica** (2008). L'any passat, la Campanya es va centrar en posar en relleu el paper de l'educació com a eina de protecció, i en el fet que, per complir amb aquesta funció, els governs han de dotar aquest sector d'un **finançament suficient, estable i sostenible**. Sota el lema "*L'educació ens protegeix, protegim el seu finançament*", prop de 40.000 persones de més de 30 ciutats espanyoles han participat de les diferents accions destinades a instar els governs a que s'assignin a l'educació un volum de finançament que els permeti complir amb els compromisos internacionals que han adquirit.

REPTES I PROPOSTES

El principal objectiu de l'Agenda *Educació 2030* és garantir el dret a una educació de qualitat, inclusiva i equitativa i promoure oportunitats d'aprenentatge al llarg de tota la vida per a tots i totes. L'assoliment d'aquesta fita depèn en gran mesura que la ciutadania exigeixi als seus representants polítics que rendeixin comptes del compliment dels seus compromisos -a través, entre d'altres, de l'elaboració de plans clars que incloguin les mesures, polítiques i recursos necessaris per a la consecució d'aquestes fites i objectius.

No obstant això, en l'actualitat hi ha diverses **tendències** a nivell local, nacional i global **que dificulten els avenços** en aquesta línia. En primer lloc, la disputa sobre el significat d'una educació de qualitat, que s'ha d'entendre en un sentit més ampli i humanístic, sense reduir-se a una sèrie de resultats mesurables en matemàtiques, lectura i escriptura; en segon lloc, el desviament del compromís envers una educació de qualitat accessible a tothom, especialment a les persones més vulnerables, que es tradueix en la gratuïtat en l'accés i la permanència i on el debilitament de l'educació pública i del paper de els Governos és un obstacle; en tercer lloc, els escassos avenços a l'hora de proporcionar finançament suficient que permeti garantir el compliment de la totalitat de l'Agenda 2030.

Finalment, volem posar en relleu la reducció de l'espai per a la participació ciutadana activa que s'està vivint en molts països -debilitant el dret a exercir aquesta participació, així com la transparència i la rendició de comptes-, i destacar la responsabilitat fonamental dels Estats a l'hora de liderar la implementació dels ODS i de l'Agenda d'Educació 2030 als seus països. Aquest lideratge s'ha de basar en una estratègia inclusiva que afavoreixi la transparència i garanteixi la creació dels mecanismes i espais necessaris tant per a la rendició de comptes com per a la participació de la societat civil organitzada i del conjunt de la ciutadania.

En aquest context, la Campanya Mundial per l'Educació es proposa:

- Reafirmar la importància que els països elaborin les polítiques, plans i pressupostos necessaris per a l'aplicació de **l'Agenda Educació 2030, especialment de l'ODS4** -incloent les fites per a joves i adults, que estan sent àmpliament ignorades, i la

importància de garantir que ningú quedi enrere (p.e. nenes i nens que viuen en condicions de pobresa, amb especial atenció a les nenes, infància amb discapacitats, minories, etc.). Aquests fulls de ruta han d'incloure mecanismes institucionals d'implementació i seguiment, així com **indicadors mesurables** que permetin avaluar el procés d'aplicació.

- **Destacar davant la ciutadania la importància que existeixin mecanismes clars per a la rendició de comptes i la transparència, així com la necessitat que es promogui la participació activa de la societat civil** tant en la formulació de les polítiques com en el monitoratge dels avenços en el procés de consecució dels ODS. Hi ha d'haver espai en tots els nivells polítics per a la participació de les organitzacions de la societat civil (OSC) i de la joventut.
- Cridar l'atenció sobre la **importància de preservar els espais de participació de la societat civil** en la implementació i seguiment de l'Agenda 2030, tant a nivell nacional - ja que en molts països s'han aprovat legislacions restrictives que redueixen aquest espai- com a l'internacional.
- Reafirmar la importància cabdal del compromís mundial per a l'assoliment d'una **educació genuïnament gratuïta i de qualitat** -entesa la qualitat en el seu sentit més ampli i humanístic- enfront del concepte "d'assequibilitat" i l'avanç dels anomenats proveïdors de baix cost en els països en desenvolupament, defensant també l'educació pública i el paper central dels Estats a l'hora de garantir el dret a l'educació.
- Exigir tant als donants com als països en **desenvolupament fermes compromisos en matèria de finançament**, que permetin garantir el compliment de la totalitat de l'Agenda d'Educació 2030 (vinculats a la reposició del fons de l'Aliança Mundial per l'Educació, GPE en anglès).

En concret, demanem:

1.- *Que el Govern prioritzi l'elaboració d'un **full de ruta clar i creïble per a la implementació de l'Agenda Educació 2030**, concretament del ODS4, al llarg de l'any 2017. En concret, el Govern ha de posar en marxa i liderar el procés per definir les polítiques, pressupostos i mecanismes institucionals d'implementació i seguiment de l'ODS 4, destacant l'elaboració d'un **marc nacional d'indicadors** que permeti mesurar els avenços en la consecució de les fites definides per aquest objectiu. Les administracions locals i regionals també s'han de comprometre amb aquest objectiu, i adoptar les polítiques, accions i mesures pertinents en l'àmbit de les seves competències.*

2.- *Que es garanteixi la **transparència** de les administracions en relació als processos establerts per a la consecució de l'ODS4, mitjançant la creació dels mecanismes de seguiment i rendició de comptes pertinents -difonent de manera pública i oberta informació sobre aquests processos.*

3.- *Que es promogui una **participació ciutadana activa** en els processos associats al compliment de l'ODS4, garantint que hi hagi espais per a la participació de les ONG i la ciutadania -especialment de les comunitats educatives- tant en l'elaboració de polítiques com en el monitoratge dels avenços pel compliment de l'ODS. Per exemple, a través de la creació de **grups consultius** d'àmbit nacional que permetin la participació de parts interessades alienes a l'administració; l'establiment de **mecanismes de consulta i participació** oberts al conjunt de la ciutadania, o la posada en marxa d'un*

organisme pel desenvolupament sostenible que es regeixi per una estratègia de participació àmplia i inclusiva.

4.- Que es reafirmi la defensa dels conceptes de qualitat, gratuïtat i equitat educativa definits en l'Agenda 2030, així com el paper essencial que han d'exercir els governs a l'hora de garantir el dret a l'educació.

5.- Que s'enforteixi el caràcter integral dels ODS, i en concret de l'ODS 4, a través de la creació d'un organisme interministerial que treballi en coordinació amb les comunitats autònomes responsables de liderar el procés d'implementació dels objectius de l'Agenda 2030.

6.- Que es garanteixi la provisió dels fons necessaris per finançar la totalitat de l'Agenda 2030, tant a nivell internacional -fent que l'AOD espanyola, i concretament de l'AOD destinada a educació, torni al camí previ a la crisi, i contribuint a la reposició de fons com el de l'Aliança Mundial per l'educació (GPE)- com nacional -a través de l'increment de la despesa pública en educació, fins situar-lo al nivell de la mitjana de l'OCDE. La confiança de la ciutadania en els seus representants depèn en gran mesura que els compromisos polítics estiguin recolzats pel finançament necessari per a complir-los.